

Na sunčanoj strani Crnopca – Jama Crnopica

Stipe Tutiš

Dosadašnjim istraživanjima na jugoistočnom Velebitu postignuti su zapaženi speleološki rezultati. Unatoč tomu spomenuto područje nije iscrpilo svoj speleološki potencijal, čak naprotiv. Jugoistočni Velebit, točnije rečeno Crnopac, nadalje pruža neslućene mogućnosti za intenzivna speleološka istraživanja, a pretpostavka je da će budući rezultati istraživanja donijeti dodatne promjene na ljestvici najdužih i najdubljih speleoloških objekata Hrvatske.

Jednostavan pogled na taj prostor odaje dojam da je riječ o velikom *švicarskom siru* okruženom grebenima Velikog Crnopca, Munižabinim grebenom i Kitom Gačešinom. Spomenuta tvrdnja već je dijelom potvrđena prijašnjim istraživanjima pa tako *crnopački sir* i dalje potiče maštu i ambiciju speleologa kako će upravo sljedeći objekt donijeti nešto novo, veliko i duboko, mra-

čno, opasno, a opet tako privlačno, puno akcije, adrenalina i zajedničkog rada.

Članovi SOŽ-a upravo su s tom namjerom nekoliko puta rekognoscirali teren od jeseni 2007. do zime 2008. nastojeći pronaći nove površinske otvore. Razmjerno kratkim rekognosciranjem otkriveno je više od deset jamskih otvora, ponajviše na prostoru Paleža i na potezu od Jame vjetrova prema Jami malaksalih speleologa. Neki od objekata na tom potezu već su speleološki istraženi i obrađeni 2008. godine (npr. jama Disto), dok se neki još obrađuju (npr. jama Muda labudova), a rezultati tih istraživanja također će biti prikazani u u časopisu Speleolog.

Za razliku od upravo navedenih istraživanja, predmet je ovoga članka jama koja geografski izlazi iz granica prostora koji je posljednjih nekoliko godina intenzivno obrađivan.

Robert Rosić

Ulaz u Crnopicu na Crnopcu

Ponovno na sunčanoj strani Crnopca

Sunčana (južna ili dalmatinska) strana Crnopca, s koje je širok vidik na kanjone Krupe i Zrmanje, na gotovu cijelu Bukovicu pa sve do Ravnih kotara i Zadra, prostor je koji su ponajviše istraživali članovi SO HPD-a *Željezničar* krajem 80-ih, i početkom 90-ih godina. Točnije rečeno, riječ je o južnom potezu, od prijevoja Prezida pa prema jugoistoku do Dumana, koji je za razliku od ličke strane siromašan visokim šumskim pokrovom, a proces erozije uvelike je isprao ionako tanak sloj humusa. Oštre zime s jedne strane, te mnogo sunčanih sati godišnje i visoke temperature tijekom ljeta s druge strane učinili su taj dio Crnopca izrazito teškim za speleološka istraživanja. Pribrojimo li tome teško prohodan teren i nedostatak vode, speleološka istraživanja postaju ozbiljniji pothvati.

Prema bazi podataka speleoloških objekata Crnopca koju vodi članica SO HPD-a *Željezničar* Martina Borovec-Maka, do početka 90-ih na tom su području istražena 54 speleološka objekta (taj podatak ne mora odgovarati ukupnom broju istraženih speleoloških objekata na Crnopcu u tom razdoblju). Velik dio od 54 objekta nalazi se na spomenutoj dalmatinskoj, južnoj strani, a prema prepričavanju starijih članova istraživanja na tom dijelu bila su zahtjevna.

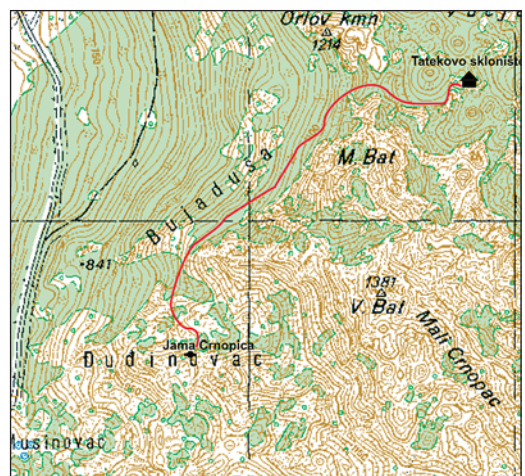
Od svibnja 2000. godine, kada su članovi SO HPD-a *Željezničar* ponovno započeli svoja istraživanja na Crnopcu, privremeno su oduštalali od južnog dijela i prešli na ličku, sjevernu stranu. I ovo je područje je izrazito zahtjevno za istraživanje ali mu je prednost što je zaštićeno od sunca gustom bjelogoričnom i crnogoričnom šumom. Nakon izgradnje Tatekovog skloništa, cisterne i nakapnica za skupljanje vode, kao i nakon pronalaska pitke vode u nekoliko speleoloških objekata, olakšano je kretanje i daljnje napredovanje. Ipak, mlađe članove Odsjeka, koji nisu imali priliku upoznati *sunčanu stranu Crnopca*, neprestano je poticala pomisao na istraživanje upravo tog područja.

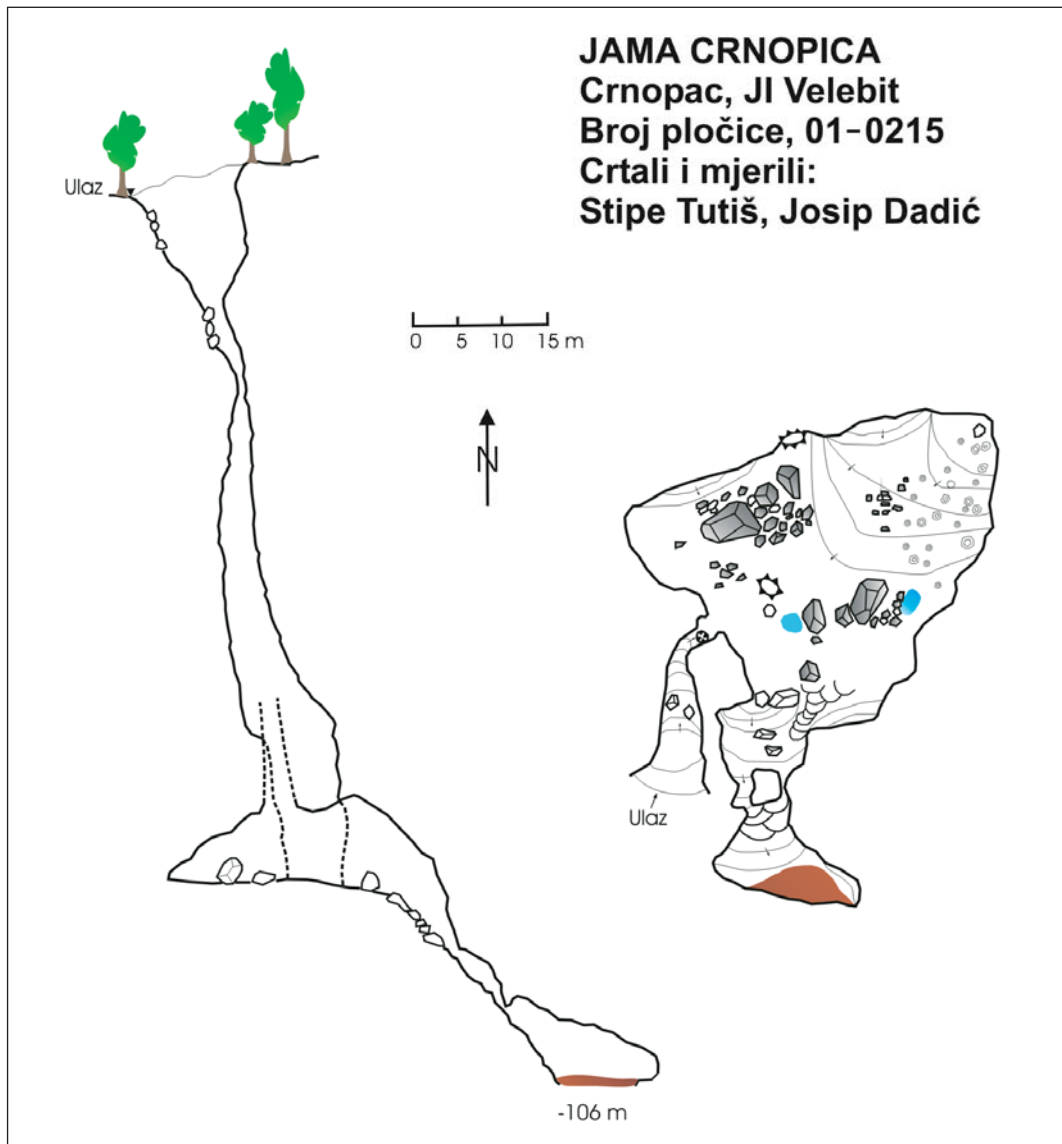
Tijekom ljetnog logora 2007. u jednom je od brojnih razgovora prijatelj i zadarski planinar Nenađ Igljić-Đerđa spomenuo jamske otvore koji se, po njegovim riječima, nalaze nekoliko stotina metara iznad prijevoja magistralne ceste na Prezidu. Taj je podatak bio dovoljan da

prisutne potakne na prve dogovore i zaključak kako je jesen idealno vrijeme za istraživanje.

Nakon povratka u Zagreb i nekoliko razgovora krenuli su u petak 26. listopada 2007. u prvu istraživačku akciju Bernard Bregar-Berni, Josip Dadić, Dalibor Jirkal-Dado i Stipe Tutiš (autor članka). Prema dogovoru, zadarski planinari Đerđa i Zoran Debelić-Zoki vodili su tim speleologa od Tatekovog skloništa prema željenome mjestu.

Pristup i lokacija objekta - Nakon prelaska sedla između Malog Bata i Orlovog Kmna dolazi se na sunčanu stranu grebena Crnopca. Prostor je to koji je neočekivano i dalje bogat bjelogoričnom vegetacijom i razmjerno lako prohodan. Nakon sat vremena hoda po izohipsi skreće se desno s markirane staze na vododerinu i po njoj se nastavlja uzbrdo prema predjelu zvanom Đuđinovac. Spomenuta izohipsa je već ranije, 2007., preuzela ulogu markirane planinarske staze koja je izrađena na poticaj i uz svesrdan rad Slavka Tomerlina Tateka i nekolicine zadarskih planinara, a proteže se od Prezida do Tatekovog skloništa. Od spomenutog skretanja nadesno počinju se nizati travnati dolci, manji kukovi, stijene i suhozidi sa stanovima. Nakon 15 minuta stiže se do suhozidom ograđene plitke vrtače na čijem se sjevernom rubu nalazi ulaz u jamu. Pristup jami moguć je i s magistralne ceste od Prezida odakle put osjetno kraće traje ali je i teži zbog strmog uspona. Jama se nalazi jugozapadno od Velikog Bata na nadmorskoj visini od 1044 m.

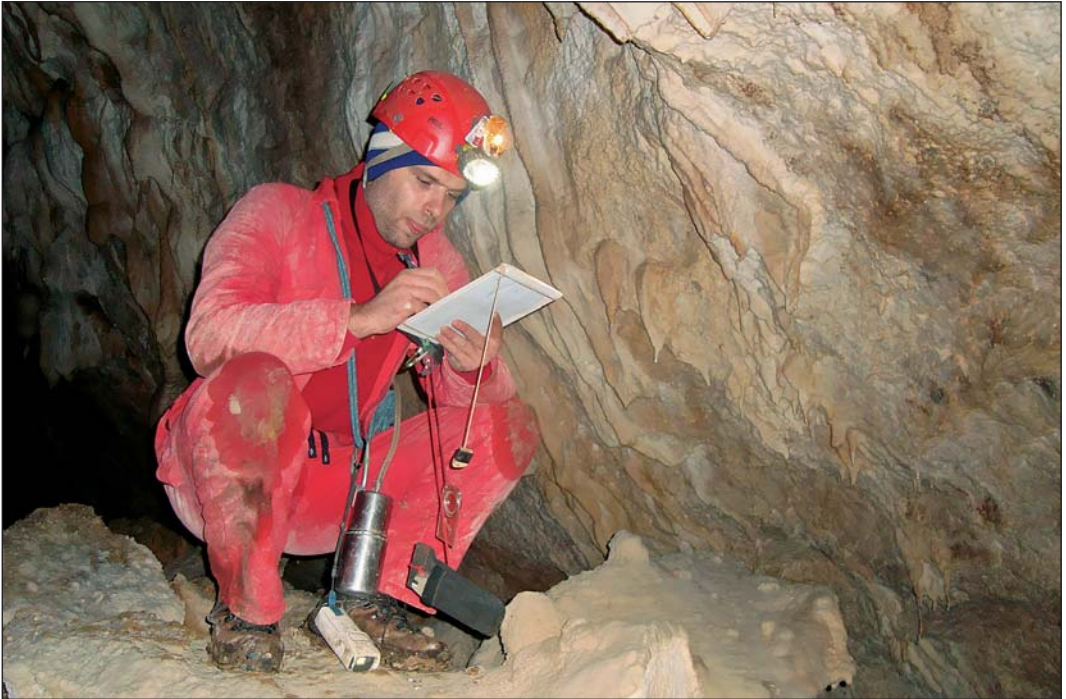
Prikaz istraživanja jame Crnopice

27. listopada 2007. bio je prvi ulazak u jamu, koju su tom prilikom Dado i Josip opremali, a Stipe i Berni topografski snimali.

Ulaz u jamu započinje strmom kosinom (obavezna upotreba užeta) prekrivenom debelim slojem lišća, granja, zemlje i kamenja, što predstavlja potencijalnu opasnost tijekom napredovanja. Vertikalni dio objekta započinje suženjem koje je izrazito kršljivo i okruženo većim i manjim kamenim blokovima, uglavljenima na rubu vertikale i u samoj vertikali. Zbog toga što se uže ne

može dovoljno odmaknuti od stijena sporije se napredovalo kroz suženi prostor jer je najvažnije bilo spriječiti i najmanje odronjavanje materijala.

Nakon nekoliko metara vertikala se proširuje i djelomično ulazi u prevjes te završava na dubini od 81 metar. Na dnu vertikale otvara se nizak portal kroz koji se ulazi u Veliku dvoranu dimenzija 40×35 m. Bočni dio Velike dvorane vizualno je atraktivan i bogat speleotemima: stalaktitima, stalagmitima, zavjesama, špagetima, kaskadama, kristalima, jezercima s vodom, bijelim saljevima i oblucima. Pojava tolikog broja

Mjerenje u Crnopici

ukrasa na razmjerno malom prostoru nije česta karakteristika u špiljama i jamama Crnopca. To se može objasniti time da je vjerojatno objekt bogatiji vodom i da se ona obilatije procjeđuje i protječe kroza nj. Također može se pretpostaviti da je voda bogatija s kalcij-karbonatom i da je jama toplija od prosjeka u jamama na sjevernoj strani Crnopca tako da su uvjeti taloženja i stvaranja siga povoljniji.

U stropu Velike dvorane nalaze se dva široka i visoka vertikalna dimnjaka a iz jednog od njih procjeđuje se količina vode dovoljna za punjenje manjeg jezera pogodnog za piće i za punjenje acetilenskih lampi.

Dno Velike dvorane nagnuto je od sjeveroistoka prema jugozapadu pa u tom smjeru voda ispire njezino dno, čineći lijepe kaskade i bijele saljeve. Velika dvorana u većem je dijelu ipak prekrivena većim i manjim kamenim blokovima koji su se odlomili s njezina stropa. Objekt se nastavlja pružati u smjeru juga uz strmu kosinu, za koju je potrebna zamka kako bi se sigurno spustili u Donju ili Malu dvoranu. Strop se na tom dijelu naglo spušta tako da je ulazak u Malu dvoranu strm ali i uzak. Dno je potpu-

no zatvoreno zemljom i blatom što ga je nanijela voda i na tom dijelu nema mogućnosti daljnjeg napredovanja.

Za razliku od jama na sjevernoj strani Crnopca, u ovoj je zamijećeno vrlo malo snijega na dnu vertikale, dok led nije zamijećen. Temperatura je u jami malo viša od primjerice prosječno niskih 2.5°C u jamama s druge strane crnopačkog grebena.

Mogućnosti za daljnje napredovanje, osim dvaju dimnjaka u Velikoj dvorani, nisu primijećene. Na žalost, zbog kvara na laserskom daljinomjeru objekt nije u cijelosti topografski snimljen.

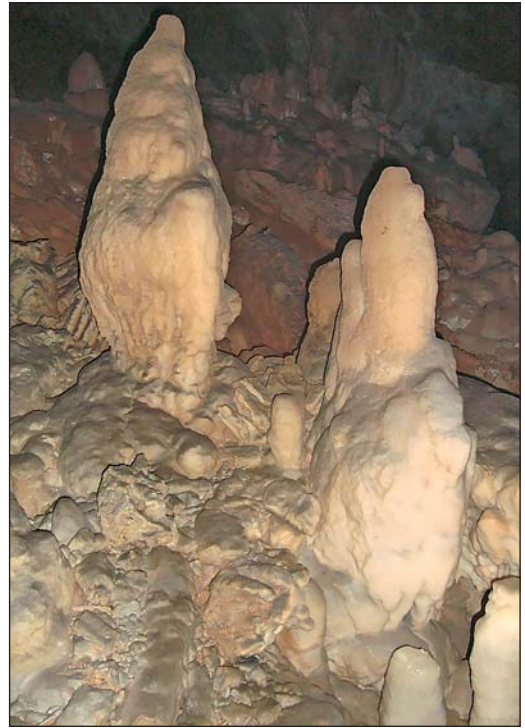
Tijekom istraživanja je samo 50 metara daleko od Jame Crnopice posjećena još jedna neistražena jama do dubine od oko 20 metara. Preuzete su koordinate objekta putem GPS-a, s namjerom da se istraživanje nastavi na nekoj od budućih vikend-akcija.

12. rujna 2008. članovi SO HPD-a *Željezničar* Josip, Stipe i Robert Rosić-Ros po drugi put su istraživali Jamu Crnopicu. Namjeravali su načiniti novi topografski nacrt i fotografirati jamu, očitati koordinate pomoću GPS-a ali i na-

staviti istraživanje u novoj, gore spomenutoj jami. Jama Crnopica nanovo je postavljena i ovoga je puta potpuno topografski snimljena, a načinjena je i bogata fotodokumentacija za zanimljivih dijelova i pojedinosti.

Tijekom drugog istraživanja u Jami Crnopici nije primijećen snijeg, a vode gotovo da nije bilo. Postavljeno je jedno prirodno sidrište, dva jednostruka međusidrišta i dva Y sidrišta, a iskorišteno je približno 110 metara špage. Nakon provedenog topografskog snimanja cijelog objekta utvrđeno je da se najniža točka nalazi u Maloj dvorani i iznosi -106 metara. Oznaka na ulazu je 01-0215, a koordinate objekta su $x = 5565.781$, $y = 4901.494$, $z = 1044$ m. Osim mogućnosti penjanja u dva već spomenuta dimnjaka, u jami nema perspektive za daljnje napredovanje.

Nakon završetka istraživanja odustalo se od istraživanja obližnjeg jamskog otvora zbog izrazito loših vremenskih uvjeta - kiše, guste magle i hladnoće. Time pitanje dubokih jama na sunčanoj strani Crnopca na sreću ostaje otvoreno.

Robert Rosić

Dio jamskog inventara

On the Sunny Side of Crnopac – Crnopica Pit

The continuing exploration by SO HPD Željezničar members at Crnopac has resulted in discoveries and exploration of several pits in 2008. Most of these objects are located on the north side that is shielded from the sun. However, one of the explored pits – Crnopica pit, -106m in depth - is interesting not only because of its depth but also because of the fact that it brought SO HPD Željezničar members to the southern side of Crnopac after nearly 20 years. Following the entrance vertical, the pit features two spherical cavities rich in speleothems, which are uncharacteristical for most objects at Crnopac.